

GIZARTE EKIMENA EUSKARAZKO KOMUNIKAZIO ESPARRUAN

Iker Martinez De Lagos Menique

euskarazko **kazetaritzaren** I. kongresua

1.- SARRERA

Gizarte ekimenaren ikuspuntua lantzea dagokit, eta nik euskara elkartearen esperientziatik planteatuko dut ikuspuntu hori. Baina zer daukate esateko euskara elkarteek euskararen komunikazio esparruari buruz? Ez da ahaztu behar badela euskarazko hedabideen inguruan 15 urte baino gehiago dituen esperientzia aberats eta zabal bat, euskarazko tokiko hedabideena alegia, eta esperientzia hori hainbat fruitu ematen ari dela. Errealitate hori ez litzateke izango gaur egun ezagutzen duguna, euskara elkartearen mugimendua atzean egon ezean. Euskara elkarteek tokiko informazioa lantzeko apustua egin zuten, euskaraz informazioa lantzeko euskarri egokia zenaren uste irmoarekin, eta apustu horrek bere fruituak eman ditu (eta oraindik asko eman behar ditu). Euskara elkarteak, beraz, euskarazko tokiko hedabideen oinarria dira, eta euskara elkartearen oinarria, euskal hiztunak.

Hogei urte baino gehiago dira lehen euskara elkarteak sortu zela, eta ondorengo urteotan hainbat herri eta eskualdetan izan du segida elkartearen loratzeak. Lehen euskara elkartearen sorrera, eta baita euskara elkartearen mugimenduaren sorrera ere, mementoko egoeraz egindako hausnarketaren ondorioz eman zen: hizkuntzaren normalizazioan hainbat arlo lantzen zituzten elkarte eta erakundeak ari ziren lanean (hizkuntza eskubideen aldarrikapena, irakaskuntza, alfabetatzea, corpusa, ezagutza...), baina erabilera gehiegi landu gabeko esparrua zen. Euskara normalizatzeko euskaldunok euskara erabili behar dugu, eta horretarako bitartekoak eskaini behar ditugu. Hori da, beraz, euskara elkarteon xedea: euskararen erabilera sustatzea, erabileran eragitea. Gaur egun, urteak aurrera joan ahala, erabilerak hizkuntzaren normalizazioan duen garrantzia oso onartua

dago gizartean, eta euskara elkarteek herri eta eskualde mailako erabilera programa eta egitasmoak antolatzen jarraitzen dute.

Xedea eta helburu nagusiak erabileraren ingurukoak izanik sortu ziren elkarteek beste ezaugarri batzuk dituzte: herri edo eskualde mailako esparruan aritzen dira, herritarrek sortutakoak dira, norbanako bazkideek osatuta daude, eta bazkide horiek euskaldunak dira. Beraz, euskaldunok euskaldunontzat sortutako elkarteak dira.

Hizkuntzaren (euskararen) erabilera, arlo ezberdinetan lantzen dute euskara elkarteok. Bost lan sailetan banatzen ditugu euskara elkarten eta berauek osatzen duten federazioaren ekimenak, baina hedabideen arloan zentratuko gara, hori baita kongresu honi dagokion gaia. Hainbat euskara elkarteek hedabideak kudeatzen dituzte (izatez zenbait euskara elkarteek hedabideen arloan dute beraien jarduera nagusia): kudeaketa euskara elkarteena izateak ezaugarri bereziak ematen dizkie aipatutako hedabide hauei.

Euskara elkarteek hedabideak sortzeko arrazoi edo helburu nagusia tokiko albisteak argitaratuz euskaldunon hizkuntzaren erabileran eragitea da, hedabidearen hartzailleek beharrezko eta gustuko duten bitartekoen bidez. Horrekin batera bestelako helburuak ere badituzte, baina helburu nagusiaren barruan daudenak dira hauek (informazioa gizarteratzea eta kalitateko produktuak sortzea, besteak beste). Euskara elkarteek burutzen dituzten egitasmo ezberdinen xedea euskararen erabilera handitzea da beraz; hedabideekin bezala, haurrentzako antolatutako udaleku eta jolas parkeekin edo kultur ekitaldiekin ere xede hori lantzen dute (horrek bereizten ditu bereziki euskara elkarteek kudeatutako tokiko hedabideak beste hedabide batzuetatik: etekin ekonomikoa jasotzea, iritzi politikoa sortzea edo bestelako xedea dutenak). Xedea kontuan hartuz egiten da gainera tokiko informazioa. Ahalik eta euskaldun gehienengana heltzeko asmoarekin egiten den neurrian, irakurterraza, hurbila eta interesekoa den produktua egin nahi da. Eta

etxe ondoan gertatzen denak duen interesa aintzat hartuz, nagusiki horrelako informazioa egiten dute euskarazko tokiko hedabideek.

Gizarte ekimena eta euskarazko tokiko hedabideen arteko lotura bi esalditan laburtuko nuke. Euskara elkarteek gizarte ekimeneko jarduerak burutzen dituzte. Euskara elkarteetan sortutako euskarazko tokiko hedabideak ere gizarte ekimenetik sortuak dira beraz. Dena dela, aurrera jarraitu aurretik, gizarte ekimeneko jarduerak zein ezaugarri dituzten aipatzea interesgarria dela deritzot, hauen ekarpena zein den eta zein izan daitekeen aztertu aurretik.

2.- GIZARTE EKIMENAZ

Orain arteko aurkezpena eta kokapena egiterakoan zenbaitetan erabili dudan espresioa da: gizarte ekimeneko jarduera. Baina,

- ? Zeren inguruan ari naiz gizarte ekimeneko jarduerak aipatzean? Gizarte ekimenetik sortutako jardueraz hitz egiterakoan, zein motatako jardueraz hitz egiten dut?
- ? *Noaua!* aldizkaria, *Anboto.org* Interneteko berriemailea eta *Beleixe irratia* gizarte ekimenetik sortuak dira? *Berria?* *Zabalik?* *ETB1?* *Xirika?* *Aldaketa 16?*

Kontzeptuak bereizte aldera, ondorengo bien inguruan arituko naiz: gizarte mugimendua eta gizarte ekimeneko jarduera. Biek dute gizartea oinarri modura, baina nolabaiteko garapen bat dago bien artean: batek mugimendua edo multzoa adierazten du (elkartzea) eta bestea jarduerak definitzen du.

Joxemi Zumalabe Fundazioak herri eta giza mugimenduaren garapena eta hazkundera du xede eta horrela definitu izan du Herri Mugimendua: "Herri mugimendutzat dugu politika ofizialetik kanpo herritarron premia zehatzei erantzuteko sortu den antolamendu mota oro. Herri mugimenduak zuzeneko parte-hartzea eta elkartasuna

defendatzen ditu, eskuordetzarik gabe eta konpetitibitatearen aurka. Hitz batez esateko, gaur egun gizarte alternatibo baten oinarri diren balioak bultzatzen dituen da herri mugimendua. Alor ezberdinei ekinez, herri mugimendua gizarte arazo anitzei irtenbideak ematen saiatzen da.”¹

Mugimenduak ideia baten inguruan antolatu arren, jarduerarik gabe gelditzen baldin badira, norabiderik gabekoak izan daitezke. Ideien aldarrikapenetik harantzago, Gizarte Mugimendu bat bere ekimeneko jardura eskaintzak ezagutarazten dute. Gizarte ekimeneko jardueren oinarrian gizarte mugimendu antolatu bat egon ohi da, eta mugimendu horren iraupena, helburuak eta antolakuntza jardura horren (edo bat baino gehiagoren) arabera zehazten da. Euskara elkarten mugimenduan gizarte ekimeneko jardura (eta egitasmo) ezberdinak garatzen dira eta ederki erakusten dute mugimendu guzti horren ezaugarriak zeintzuk diren. Euskarazko hedabideen inguruan euskara elkarteek antolatua duten jardura adibide on bat da, eta baita jardura horren barnean ezagunak diren egitasmo zehatz guztiak ere.

Nire iritziz, gizarte ekimeneko jarduerak sei ezaugarri behintzat betetzen ditu:

- 1.- Gizartean bete gabe dagoen arlo, behar, gabezia edo aldarrikapen bati erantzuteko antolatutako jardura da, beti ere gizartetik sortutako antolakuntza batek sustatua. Publiko zabalari zerbitzua eskaintzeko helburuarekin sortutako jardura da, jendarteari edo honen barnean sektore berezi bati zuzendutakoa. Jendea elkartu egiten da horretarako, eta elkarketa horretatik sortutako egiturak helburuak lortzeko jardura burutzea bultzatzen du. Elkartze hau antolaketa jarraikorra da, egituratua eta formalizatua: elkartzen direnen

¹ <http://www.joxemi.org> web orritik jasotako informazioa

artean harremanetarako arauak adostu eta helburu zein irizpide komunak zehazten dira².

Tokiko hedabideak ditugu adibide argia. Hizkuntzaren erabileran eragiteko sortutakoak dira, esan bezala, eta horrela, hurbileko informazioaren bidez euskaraz irakurtzeko tresnak eskaintzea da gizarteari ematen dioten zerbitzua. Horretarako (beste zenbait egitasmo mota egiteko ere) sortu dira euskara elkarteak, eskualde eta herrietako euskaldunek osatutako egiturak, euskararen erabilera sustatzeko sortutako guneak, bazkideen arteko harremanak araututa dituztenak.

2.- Xedea. Gizarte ekimeneko jardueren xedea lehen ezaugarriaren definizioan aipatutako behar edo gabezia horiei erantzutea da; jardueraren bidez helburu hori betetzea. Beste helburu guztiak xedearen osagarriak dira, baina beti ere helburu nagusi horren barruan daudenak.

Gizarte ekimeneko jarduerak burutzen dituzten antolakuntzek ez dute irabaziak bazkideen (akziodunen) artean banatzeko asmorik izaten. Hala ere, jardueraren bidez irabaziak izateko helburua izan dezakete, beti ere etekin horiek jarduera horretan edo antzeko helburuak dituzten gizarte ekimeneko bestelako jardueretan berrinbertitzeko asmoz. Beraz, horrek bereizten ditu nagusiki bestelako erakunde mota batzuekiko jarduerok burutzen dituztenak.

Puntu honetan ere euskarazko tokiko hedabideak hartuko ditugu adibide modura. Euskararen erabilera sustatzeko sortu

² “Elkarteak izateko, bi baldintza bete behar dira:

- Antolaketa egonkorra, oso txikia izan arren, nolabaiteko formalizazio maila duena, kideen arteko harremanei dagokienez; gainera, interes komuneko irizpideak finkatzen dira, elkarturiko pertsona guztientzat eta ez da irabazirik (hobaririk) banatzen.
- Elkarteko jarduerak nolabaiteko eragin publikoa izatea nahi da, eta, horretarako, ekintza publikoak gauzatu, mezuak bidali edo kanporako irekiera egiten da.”

dira hedabideok, hori da beraien xedea. Beraz, dituzten beste helburu guztiak (hurbileko informazioa zabaltzea, herri edo eskualdearen trinkotzea edo hurbileko gaien ikuspuntu eta iritzi ezberdinen arteko eztabaida bultzatzea, besteak beste) helburu nagusiaren barruan daude, bere osagarri. Irabazi asmoari dagokionez berriz, euskara elkarteek beren jarduerak ekonomikoki errentagarriak izatea bilatzen dute, irabaziak izatea. Baina irabazi horiek, izatekotan, elkartearen egitasmoetan berrinbertitzen dituzte (hedabidea baliabidez hornitzen, multimedia ikuspegiarekin hedabideen arloan egitasmo berriak martxan jartzen edo hizkuntzaren erabileraren barruan beste jarduera mota batzuetan inbertitzen: haurrentzako egitasmoak, euskaldun berriei zuzendutako mintzapraktika programak, kultur egitasmoak...). Zoritxarrez ez da aukera asko egoten horretarako, oraindik ere, euskarazko tokiko informazioa lantzea ezin baita guztiz autofinantzatu.

3.- Gizarte zibileko jende multzo batek sortua, jendarteak sustatua eta onartua (ez interes partikularrak dituen enpresa edo erakunde batek, eta ezta erakunde publiko batek ere).

Esan bezala, gizarte zibilak sustatutako jarduerak izanik, nagusiki jendarte horrek kudeatzen ditu. Jarduera gidatzen duen antolakuntzak duen egitura juridikoa edozein dela ere, oinarria, bazkide taldea, helburuetan bat datorren jendarteak osatzen du nagusiki, eta hauek dute erabaki ahalmenaren nagusitasuna. Helburuetan bat datozenak dira bazkide (zabalik dago helburuetan bat datorren edonor bazkide izateko) eta erabakia ere hauena da. Bestelako bazkideak ere egon daitezke xede eta jarduerekin bat egiten duten neurrian (erakunde publikoak, interes pribatuko enpresak...); hala ere, gizarte mugimenduaren izaera mantenduz jardueraren eta

erakundearen gaineko erabaki ahalmena eta gidaritza ziurtatu behar da, interes partikularrak gailendu gabe.

4.- Autonomia. Kanpo eragileekiko inongo mendekotasunik gabe, norberaren (mugimenduaren) helburuen ikuspegitik erabakiak hartzea. Hori da autonomia hitzarekin ulertzen duguna. Gizarte ekimeneko jardueretan helburuak ondo definituta egoteak garrantzia du (helburuetan baitago egitasmo hauen oinarri nagusietako bat), baina ohikoa izaten da kanpoko eragileek helburu eta jardunean eragin nahi izatea. Alderdi eta instituzioekiko independentzia politikoa mantentzea eta bestelako eragileek helburuetan ez eragitea dira autonomiaren oinarria. Bestelako eragileekin izan daitekeen elkarlanaren oinarrian, autonomiarekiko errespetua egon behar da beti, elkarlan horrek inola ere ezin dezakeelarik norberaren helburuetan eta jardueran eraginik izan (jarduera indartu edo garatzeko ez bada).

5.- Demokrazia. Gizarte ekimenez sortutako jardueren gaineko erabakia berau gidatzen duen antolakuntza edo mugimenduarengan dago, lehenago ere aipatu izan den bezala. Antolakuntza edo mugimendu hauek printzipio demokratikoen bidez gidatu behar dira. Bazkide guztiek izan behar dute erabaketan baldintza berdinetan parte hartzeko eskubidea, eta bazkideen erabakien arabera gidatuko dira erakundea eta jarduerak.

6.- Borondatezko lana eta soldatapeko lana uztartua. Egitasmo sendoek lan dedikazioa behar dute, eta behin tamaina bat hartzen dutenetik aurrera, beharrezkoa izaten da borondatezko lana eskaintzen duten pertsonak egoteaz gain, kontratupeko langileak izatea. Bi motatako lana (borondatezkoa eta

soldatapekoa) dagoen mementotik, biak uztartzen jakin behar da, gizarte ekimeneko jarduerak gidatzen dituzten erakundeen oinarrian bazkideek jarraitzen baitute.

3.- GIZARTE EKIMENEO JARDUERAK EUSKALGINTZAN

Euskarazko hedabideez ari garen honetan, arlo honetan sortutako egitasmoak gizarte ekimenak euskalgintzan bultzatutako jarduera bakarrak ez direla aipatu behar da. Euskalgintzaren barruan martxan jarri diren ekimen garrantzitsuenak gizarte ekimenak bultzatutakoak izan dira. Arlo askotan daude gizarte ekimenetik sortutako jardueren adibideak. Ikastolak seme-alabek euskaraz ikastea nahi zuten gurasoen eta irakasleen ekimenez sortutako erakundeak dira, urtetan oso bide interesgarria egin dutenak eta egituratze mailan urrats handiak egin dituztenak. Euskarazko irakaskuntzan erreferente dira. Euskalduntze alfabetatzean ere herritarrek izan dute zer esana, gau eskoletatik hasi eta ondoren sortu diren hainbat erakunde horien ekimenez abiatu dira eta. Antzerako zerbait esan daiteke behin baino gehiagotan aipatu ditugun euskara elkarteez, Bertsozale elkarteaz, edo euskarazko zerbitzuak eskaintzea xede duten kultur elkarte, aisialdi talde eta mendi-kirol taldeei buruz. Horietako jarduera batzuetan, ondoren bestelako ekimen mota batzuk sortu dira, arloaren egitura aberastu edo osatzera joan direnak: bai erakunde publiko edo politikoek bideratutako ekimenak eta baita irabazi asmodun eta interes partikularreko erakunde pribatuek bultzatutakoak.

Euskarazko komunikazio esparruan ere mota ezberdineko egitasmoak aurki ditzakegu; gizarte ekimenez sortutakoak asko dira. Paperezko formatuan euskarazko hedabideen artean zabalkunderik handiena duen azpisektorea (tokiko informazioa lantzen duena)

gizarte ekimenetik sortutako egitasmoek osatzen dute nagusiki. Horretaz gain, euskarazko hedabideen historia, herritarrek sortu eta sustengatutako egitasmoz beteta dago (hortxe dugu euskarazko eguneroko prentsa orokorraren adibidea, Euskaldunon Egunkariaren sorrerarekin habiatu zena, milaka herritarrek egindako ekarpen garrantzitsuari esker). Dena dela, azken urteotan, bestelako egitasmo batzuk hasi dira apurka-apurka euskarazko prentsara hurbiltzen: erakunde publikoen ekimenak (EITBren barruan sortu diren *Euskadi Irratia*, *Euskadi Gaztea* eta *ETB1*), enpresa taldeek sortutako egitasmoak (eskualdeetako *Hitzak*, *Zabalik* eta *Aldaketa16* adibidez), eta bestelako erakunde edo enpresek sortutakoak (*Argia* eta *Elhuyar* adibidez). Egitasmo eta eragile guzti horiek Euskarazko Komunikazio Esparrua zabal eta anitza egiten dute (herri ekimenaren ekarpena osatu eta aberastuz); helburu eta asmo ezberdinak biltzen diren esparrua osatzen dute.

4.- GIZARTE EKIMENEN EGITASMOEN FUNTZIOA GAUR EGUN

Beraz, eragile mota ezberdinek sustatutako egitasmoak biltzen dira egun Euskarazko Komunikazio Esparruan. Eta honek zenbait galdera egitera eraman gaitzake. Hainbat egitasmo ezberdin biltzen dituen esparru batean (eta hain eragile ezberdinak izanik oinarrian), zein da gizarte eragileek betetzen duten funtzioa? Erakunde publiko eta interes pribatuko enpresek parte hartzen duten esparru komunikatiboan badu lekurik oraindik gizarte ekimenak? Nik lekua badutela esango nuke, eta oraindik ere funtzio garrantzitsuak betetzen dituztela.

Gizartea erakundeen aurretik doala esan ohi da askotan, eta euskalgintzan ere horrela izan da (baita hedabideen arloan ere). Gizarteak, bere beharrak ase ahal izateko, aitzindari lana hartu du bere gain hainbat alditan, eta atzetik joan ohi dira bai erakunde

publikoen proiektuak eta baita interes pribatuko egitasmoak ere. Erakunde publikoei dagokionez, gizarteak egindako eskarien "presioa" izan da hauek aurrerapausoak emateko arrazoia (presio hori egitasmoak martxan jarrita egin da, hutsuneak eta beharrak sortuz). Aitzindaritza lan hori bukatu eta gizarte ekimena funtziorik gabe geratu dela pentsa daitekeen arren, ez da horrela; orain bestelako funtzioak dagozkio.

Gizarte ekimeneko jarduerak helburuetan bereizten dira nagusiki bestelako ekimeneko jardueretatik, eta helburuen arabera, eta funtzioa dute gaur egun ere egitasmoak. Helburuen arabera, eta xedea euskararen erabileran eragitea duten egitasmoetan behintzat, euskaldunon komunitatea osatzen dugunongana heldu eta hizkuntza ohituretan eragitea bilatu behar dute hedabideok, eta horretarako hurbileko interes orokorreko gaiak landu eta ahalik eta etxe gehienetara heltzea da lehentasunez bilatzen dena. Bestelako interes partikularretatik horrek bereizten ditu proiektuak.

Bestelako eragileek sustatutako egitasmoei dagokionez, bereziki aipatu behar dira bai erakunde publiko zein beste erakunde batzuetatik sortutakoak eta hauekiko ezberdintasunak. Alderdi politikoek eta horiek zuzenean edo zeharka zuzentzen dituzten erakundeek, gehiegitan, haien elkarrekiko borroketan tenkatuak dihardute eta bestelako interesen inguruan antolatzen dituzte beraien egitasmoak. Egitasmoak zehaztu eta garatzerakoan sarriegi nahasten dira helburu ezberdinak (eta beraien arteko lehentasunak) eta jendartearen beharrak ase gabe gelditzeko arrisku handia dago. Gainera, publiko orokorrari zuzendutako zerbitzuak ere sarri era pribatuan kudeatzea errazagoa izaten da. Euskararen normalizaziorako garatutako jardueretan oso argi ikusi da hori hainbat alditan (jadanik askotan aipatutako adibideak berriro ekar daitezke gogora: ikastolak, helduen euskalduntze alfabetatzea eta erabileran eragiteko jarduerak, besteak beste). Gizarte Mugimenduaren barruan sortu diren erakundeek eta horiek garatzen

dituzten jarduerak funtzio berezia betetzen dute zerbitzu publikoaren eskaintza horretan. Antzerako zerbaite esan daiteke Gizarte Mugimenduek gizarte antolatze duten eran betetzen duten lekuari buruz ere, horretan ere funtzio berezia baitute. Historiak erakutsi digu gizartearen antolakuntzari dagokionez ez dela dena alderdi politikoaren jardueraren barruan bideratzen, are gutxiago eguneroko elkarbizitzan hainbeste arazo sortzen diren gizarte batean. Hor ikus daiteke argi eta garbi gizarte ekimenaren funtzioa zein garrantzitsua den jendarteak bere beharrak adieraztea ahalbidetzen duen eta jendearen parte hartzerako bideak eskaintzen dituen neurrian. Beldurrik gabe esan genezake Gizarte Mugimenduak gizarte zibila era demokratikoan antolatzen laguntzen duela.

5.- ERAGILEAK GIZARTE EKIMENETAN

Gizartetik sortutako jarduerak herritarren lanari esker garatu dira; Gizarte Mugimenduaren ezinbesteko osagaia da hori. Helburuetan adostasuna egon eta borondatezko lana eskaintzeko prest dagoen jendeak osatzen du gizarte ekimeneko jardueren oinarria (hauek gabe ez dago gizarte ekimeneko jarduerarik). Borondatezko lan hori eskaini eta gauzatzeko motibazioari "militantzia" deitu ohi zaio. Euskal Herrian lan mota honetan tradizio luzea eta zabala dago, bai euskalgintzan eta baita bestelako mugimenduetan ere (kulturgintza, herrigintza, mugimendu antimilitarista, mugimendu ekologista, eskubideen defentsa eta abar luze bat).

Euskara elkarte guztien sorreran borondatezko lana egon da, euskaltzale multzo baten eskuzabaltasunak gidatu ditu euskara elkarte guztien hastapenak. Ondoren, elkarte bakoitzaren bilakaera ezberdina izan da, baina joera argiarekin: elkarteak egituratuz eta sendotuz joan den neurrian, jardueren gidaritza soldatapeko langileek

eraman dute. Borondatezko lanak mugak ditu: borondatezkoa izanik, boluntarioen astialdian burutzen den lana izaten da, eta horrek asko mugatzen du dedikazioa. Baldin eta egitasmo batek jarraikortasuna izan behar baldin badu, ezinezkoa da borondatezkoen astialdiko lanak eskaini dezakeen dedikazio mugatuarekin bakarrik aurrera jarraitzea.

Gaur egun, tokiko hedabide guztiek dituzte soldatapeko langileak. Borondatezko lana egiten duten kideen kopurua handia izanik ere, jardueraren oinarria soldatapeko langileak dira. Salbuespenak salbuespen, zenbat eta maiztasun handiagoko hedabidea izan, orduan eta leku gutxiago hartzen du borondatezko lanak jardueran bertan. Horrek gizarte ekimeneko egitasmo bati nortasuna kentzen dio? Ez du zertan horrela izan helburuak gordetzen badira. Herri ekimeneko jarduerak eraginkortasunez kudeatuak eta profesionalak izan behar dute: zerbitzu ona eskainiz, bestelakoekin lehiatzeko modukoak izan behar dute. Enpresa ikuspuntua izan behar dute (kudeaketa eraginkorrari dagokionez), gizarte mailako helburuekin. Gaur egun zaila da jadanik gizarte ekimeneko jardueretan soldatapeko langileak aritzea zalantzan jartzen duenik aurkitzea. Nork jarriko luke zalantzan lehenago aipatutako ikastoletan edo euskaltegietan soldatapeko langileen ekarpena eta lana?

Egun, kezka beste bat da: nola uztartu borondatezko lana eta soldatapekoa? Erakundeetan soldatapeko langileen lanak hartu duen garrantzia ikusita, boluntarioen ekarpena zein da? Oraindik lan arlo asko daude boluntarioen ardurapean, baina hori baino garrantzitsuagoa dena, gizarte ekimenak oinarria izaten jarraitzen du: erabaki nagusiak eta egitasmo zein erakundeon lan ildo eta norabidea soldatapekoak ez diren norbanakoek (boluntarioek) erabakitzen dituzte (erakundeko bazkideek). Labur-labur esateko: norabidea boluntarioek definitzen dute, eta betetzea soldatapeko langileek (nahiz eta bigarren zati honetan ere boluntarioentzako lekua badagoen, eta berauen ekarpena handia den).

Gizarte ekimeneko erakundeetan kudeaketa eraginkorra barneratu beharreko kontzeptua da eta interes pribatuko enpresetan moduan, helburuen artean kontuan hartu beharra. Dena dela, gizarte ekimeneko erakundeetan, mota ezberdineko eragileak egonik, printzipio honek beste ikuspegi bat hartzen du, eta boluntario eta soldatapekoak diren langileek bat egin behar dute kudeaketa printzipio nagusi horrekin.

6.- ELKARLANA

Gizarte ekimeneko erakundeen artean elkarlana oinarrizko printzipioetako bat izan beharko litzateke. Nola ulertu behar da elkarlana? Topagunean horrela ulertzen dugu: hainbaten artean elkarrekin egindako ekintza, partaideen interesekoa izateaz gain, denon onerako ere badena.

Noren artean? Bakoitzaren helburuak lortzen laguntzeko jarduera komunak egin ditzaketen eragile edo erakundeen artean. Adibideak asko dira; euskalgintzan aurki daitezke horietako asko. Euskara elkarteen jardueran oso ohikoa den praktika da hau, herriko eragile ezberdinekin elkarlaneko egitasmoak burutzen baitira (euskaltegiekin euskaldun berrien artean euskararen erabilera sustatzeko, merkatari eta elkarteekin euskararen erabilera areagotzen laguntzeko, udalarekin euskara planak martxan jarri eta garatzeko...). Arlo honetan adibide eredugarriak daude.

Zertarako? Egitasmo zehatzak martxan jartzeko, baldin eta bakoitzaren helburuak lortzen lagunduko badu. Erakundeotako baten helburuak edo jarduerak kaltetu/oztopatzen baldin baditu, ezin da elkarlana planteatu.

Oinarriak:

- ? Autonomia. Elkarlanean parte hartzen duen erakunde bakoitzaren autonomia funtsezkoa da.
- ? Errespetua. Erakundeen arteko errespetua, besteen erabaki, helburu, egiteko modu eta autonomiarekiko.
- ? Interes komuna. Erakunde bakoitzak egitasmoa burutzeko interesa izatea.
- ? Batera egitearen abantailak. Egitasmoa batera martxan jartzeak abantailak ditu bakarrik egitearen aurrean.

Euskara elkarteen elkarlanetik sortu da Topagunea Euskara Elkarteen Federazioa ere, eta elkarlana ulertzeko adibide egokia izan daitekeela iruditzen zait. 1996an Euskal Herriko hainbat euskara elkartek bide hau bakoitzaren helburuak betetzen laguntzeko modu on bat izan zitekeela ikusi zuten. Jarduera eta ekintza zehatzen inguruko planteamendua egin zen federazioa osatzea erabaki zutenean; bakoitzaren jarduera sustatu edo indartzeko balioko zuten zerbitzu eta egitasmoak antolatuko zituen erakundea sortu zen, beti ere parte hartuko zuten elkarteen martxa oztopatuko ez zuena (ez helburuei dagokienez eta ezta egitasmoei dagokienez ere). Lehenago aipatutako oinarriei dagokienez ere, federazioan oinarri horiek jarraitzen dira:

- ? Autonomia. Euskara elkarte bakoitzak bere erabakiak hartzeko eta bere egitasmoak martxan jartzeko askatasun osoa du. Ez federazioak eta ez beste euskara elkarteek ere ez dute erabaki horretan inongo parte-hartzerik.
- ? Errespetua. Partaide bakoitzaren erabaki eta jarduerarekiko errespetuzko jarrera dago besteen aldetik. Anitzak dira federazioko bazkideen arteko errealitateak (bai jardueretan, zein egitasmo, helburu edo jokabideetan). Euskara elkarteen artean aniztasun horrekiko errespetua da nagusi.

- ? Interes komuna. Federazioko kide izatea eta federaziotik sortutako egitasmo edo jarduera bakoitzean parte hartzea elkarte bakoitzak era autonomoan hartutako erabakia da. Euskara elkarte bakoitzak erabaki du federazioko bazkide izan nahi duela edo bazkidetza utzi nahi duela. Horretaz gain, federazioan dauden elkarteek, honek eskaintzen duen zerbitzu edo antolatzen duen jarduera bakoitzaren aurrean hartzen du parte hartzeko aukera. Hau da, federazioak zerbitzu bat antolatu eta elkarte bakoitzak zerbitzu hori hartu nahi duen edo ez erabakitzen du.
- ? Batera egitearen abantailak. Federazioa euskara elkarteek batera jokatuta abantailak lor zitzaketela uste zutelako sortu zen. Federazioak ere zerbitzu eskaintza ikuspuntu horretatik egiten du, eta zerbitzua horrela hartzen dute elkarteek ere. Informatikaren arloko zerbitzuak, bitartekaritza eta ordezkariak lanak edo programa informatikoen garapena hedabide ezberdinen artean egiteak izan dezakeen balio gehigarritik sortutakoak dira.

6.1.- ELKARLAN BEHARRA EUSKARAREN NORMALIZAZIOAN

Aparteko aipamena merezi du erakunde publikoekin dugun eta izan behar dugun harreman eta elkarlanak.

Euskarazko hedabideek ezin dute merkatu legeen arabera lehiatu bestelako hizkuntzetan ekoizten diren komunikabideekin. Euskararen normalizaziorako bidean urratsak egin dira azken urteetan (nahi baino gutxiago izan diren arren), baina oraindik ere ez da lortu behar besteko masa kritikorik, ez euskarazko hedabideen erosleen merkatuan, eta ezta iragarkien merkatuan ere. Hau kontuan hartu beharreko errealitatea da, erakunde publikoen parte-hartze berezia eskatzen duena.

Aipatutako egoerari beste errealitate bat ere gehitu behar zaio: euskarazko hedabideak gero eta zabalagoa den panorama komunikatiboan daude, baina espazio txikia betetzen dute panorama zabal horretan (kongresu honetan aztertu ahal izan da Euskal Herriko esparru komunikatiboaren barruan euskarazkoak duen pisua zein den).

Euskara elkarteek jarduera, era pribatuan egiten den zerbitzu publikoa, gizarte lana da, hizkuntzaren normalizazioan kokatzen den jarduera. Lehenago aipatu izan den modura, euskara elkarteek komunikazioa lantzen dute tokiko hedabideen bidez, informazioa zabaltzen dute (informazio orokorra), baina euskararen erabileran eragin nahi denez, hizkuntzaren aukeraketa egiterakoan beste irizpide batzuk jarraitzen dituzte, ez bakarrik hartzaile potentzialena. Irizpide horietan garrantzitsuena hizkuntzaren erabilera sustatzea da, eta horrek eremuan erabateko zabalkundea lantzea eskatzen du. Hizkuntza ardatz izanik, euskara elkarteek euskarazko produktuak sortzen dituzte euskaldunongana heldu eta euskararen erabileran eragiteko, euskaraz irakurtzeko ohitura sortzeko, informazioa euskaraz jasotzeko aukera emateko eta hizkuntz ohiturak aldatzeko.

Hizkuntzaren erabileraren sustapena gizartearen oinarrizko beharra dela deritzogu, eta horretan euskararen lurraldean dauden administrazio ezberdinek bestelako oinarrizko beharrekin jokutzen

duten bezala joka dezatela eskatzea dagokigu; beharrak estaltzeko baliabideak erakunde publikoek ziurtatu behar dituzte. Hizkuntzaren ikuspuntutik hori da gizarte ekimenak duen oinarria beraz. Guk ere, erabilera lantzen dugun neurrian, gure esparrua aldarrikatzen dugu. Eta erabileraren barruan, hedabideena arlo garrantzitsua dela uste dugu.

Bi edo hiru hizkuntza handiren artean bizi gara, gero eta beteago dago komunikazio esparrua, eta gure hedabide multzo indartsua eratzen ez dugun artean, anekdota hutsa izango gara erdarazko hedabide ugarien artean. Euskarazko hedabideen multzo indartsu hori eratzea ere guztion ardura da, baina gizarte eragileok eta botere publikoek ardura berezia izan behar dugu.

Gizarte ekimeneko entitateok eta erakunde publikoek, bakoitzak bere aldetik, adostasun batzuk aurkitu behar ditugu. Gizartearen egitasmoak (kasu honetan, hedabideena) eta herri aginteen egitasmo politikoak bat egin behar dute estrategiak markatzerakoan. Hizkuntzaren normalizazioan diharduten hedabideek helburuak argi izanik jokatu behar dute (hizkuntzaren normalizazioaren arloko helburuak beste interes eta lehentasunetatik bereziz). Erakunde publikoek, berriz, hizkuntza politika argia markatu eta gauzatu behar dute. Planak eginda daude eta hasiak dira martxan jartzen; planetan zehazten diren lan ildo eta helburuak gauzatzeko behar diren baliabideak jartzea da orain garrantzitsua.

Beraz, euskarazko komunikazio esparruan ari garenon eta erakunde publikoetako arduradunen arteko hitzarmen/akordio bat behar dugu, hizkuntzaren normalizazioaren ikuspuntutik datozen urteotarako ildo eta egitasmoak markatuko dituenak. Nire ustez hizkuntzaren normalizazioaren ikuspuntutik egin beharreko planteamendua izan behar da akordio/hitzarmen horren oinarria, eta puntu horretan, gizarte eragileon funtzioa garrantzitsua da.

7.- ELKARLANERAKO AUKERA BAT

Gogoeta hau gizarte ekimeneko erakunde eta herri agintearen arteko elkarlanerako aukera bat aurkeztuz bukatu nahi nuke. Urtetan izandako harremana kontuan hartuta, elkarlanean sakontzeko urratsak egitea ona dela deritzot.

Herri aginteetan Euskara Biziberritzeko Plan Nagusian (EBPN) finkatu dituzte euskararen normalizaziorako datorren urteotarako erronkak; beraz, plana badago. EBPNk egoeraren diagnosi orokorra egin ondoren arloz arlo hamar urterako erronka nagusiak definitzen ditu; hedabideen arloan ondorengo sailkapena egiten du: prentsa idatzia³, irratia⁴, telebista⁵ eta publizitatea⁶. Erakunde publikoak

³ VI.3.3.b. Prentsa idatzia

Komunikabideen garrantzia gero eta handiagoa denez, euskarazko komunikabideak hizkuntza-normalizazioaren arlo estrategikotzat jo behar ditu administrazioak, baita euskarazko prentsak horretan zer paper jokatu behar duen erabaki ere, eta horren arabera laguntzak eskaini.

Jokaera enpresarial egokiaren aldeko apustua egin behar du prentsak. Produktu desberdinak eta merkatuan lehiatzeko modukoak eskaintzea ezinbestekoa du. Horretarako, besteak beste, inbertsioak egin behar dira azpiegituran. Gobernuak sektore ekonomiko bat dela onartu eta enpresa-trataera eman behar dio.

Euskarazko prentsak elkarlana bultzatu, baliabideei ahalik eta etekinik handiena atera, kalitatea hobetu eta produktu berriak eskaini behar ditu. (EBPN. Eusko Jaurlaritzako Kultura Saila. 1999)

⁴ VI.3.3.d. Irratia

Entzulea erakartzeko interesgune bizi-biziak sortu, orain, garai batean ez bezala, irratiaz gain komunikaziorako eta entretenimendurako aukera ugari baitugu etxean.

Irratiko esatari-kazetari eta teknikari euskaldunen prestakuntza-plangintzak bideratu hizkuntzaren arloan batik bat.

Euskaraz bakarrik ari diren irradi guztien arteko lankidetzabideak urratzen hasi, adibidez, entzule berriak irabazteko kanpaina berezia antolatuz. Bide-erakusle izan daiteke Iparraldeko Garapen Kontseiluak Baionako Gure Irratiari, Donibane-Garaziko Irulegiko Irratiari eta Mauleko Xiberoko Bozari eskatu berri diena: hiruren artean sei orduko programazio bateratua garatzeko.

Irrati euskaldunen eta euskara ikasten ari direnen arteko harremanak erraztu. (EBPN. Eusko Jaurlaritzako Kultura Saila. 1999)

⁵ VI.3.3.e. Telebista

Aisialdian euskararen erabilera ziurtatzea nahi badugu ezinbestekoa da telebista orokorra egitea: familia osoarentzako programak, irekiak, denontzako modukoak, jende guztiarengana heltzeko modukoak eta arrakastatsuak.

Euskarazko sorkuntza-munduari harremanak zuzendu eta komunikazio-bideak eraiki behar ditu ETB1ek: kultur saiok, gazte-musika, tertulia literarioak, euskal musika, kantua, antzerkia eta abar.

Telebista-eskaintzan datorren aldaketa dela eta, estrategia eta ildo berriak begiz jo behar dira, epe laburrean, erdarazko telebistak oraindik ere are nagusiago izango baitira.

Euskararen tradizioan oinarriturik, telebistako testuak errazten eta gozoago bihurtzen jarraitu.

Helburu estrategikotzat umeak, gazteak eta euskalduntze-alfabetatzeko ikasleak hartu behar ditu Euskal Telebistak.

hasiak dira EBPN aplikatzen (gero eta udal gehiago dira beren herrian plana martxan jartzen hasi direnak, baina nahi baino astiroago doa prozesua). Garrantzitsua da planak egin eta martxan jartzea (EBPN dela edo normalizazioa ikuspuntu orokor batekin landu dezaketen bestelako planak), eta are garrantzitsuagoa da plan horiei behar besteko baliabideak eskaintzea, euskarari merezi duen dimentsioa emanaz (hizkuntzaren normalizazioak behar beharrezkoak dituen urratsak egiteko zor diogun dimentsioa).

Hizkuntzaren erabilerari eragiteko burutzen diren jarduerak, berriz, egonkortasuna eta jarraikortasuna behar dute. Jarraipena izango duten egitasmoak antolatzea funtsezkoa da hizkuntza ohituretan eragin nahi bada, ekintza puntualetan gelditzeko arriskua handia da bestela.

Erakunde publikoek egitasmoetarako ematen duten finantzazioa dirulaguntza deialdietan arautzen da gaur egun (herriz gaindiko erakunde publikoek ari naiz batez ere). Egoera honek egitasmo guztiak lehian egotera behartzen ditu, jarraikortasuna izan behar duten egitasmoetarako lehiaketan egoteak arazo ugari dakartzalarik. Eredu horrek aldaketa baten beharra du beraz.

Gizarte ekimeneko erakundeek beharrezkoa dute beren jarduerak jarraikortasuna izan dezaten baldintzak izatea, eta zoritxarrez, gaur egun lehiaketa bitartezko laguntzek ez dituzte

Nahiz teletestuaren bidez nahiz telebista Internetekin lotuta, hizkuntzari buruzko saioak egin: ikastaroak, lehiaketak, aholkuak, galdeerantzunak, umeentzako saioak eta abar.
Euskarazko herri-telebisten garapen-markoa lantzeko lan-ildo bat martxan jarri behar da, proiektuok bultzatzen ari diren eragile sozialen eta erakunde publikoen artean. (EBPN. Eusko Jaurlaritzako Kultura Saila. 1999)

⁶ VI.3.3.f. Publizitatea

Euskaldunen merkatua eta honen kontsumo- eta errentagarritasun-ahalmenak aurkeztu publizitate-prozesuko eragileei (enpresa eta publizitate-agentzia handiei batez ere) Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak, EITBk eta Euskararen Gizarte-Erakundeen Kontseiluak, ahulezietan aipatutako «inertzia», «errentagarritasun eza» eta «konnotazio negatiboak» neurri batean behintzat neutralizatzeko. Uste ezezkorrak, ohiturarik ezarena, errentagarritasunik ezarena eta abar gainditzeko publizitatea euskaraz egiteak dituen abantailak agertzen saiatu.
Herri-erakundeek euskarazko publizitatearen alde jarri, publizitate-prozesuko eragileen ondoan. Areago, euskarazko komunikabideak gizartearen begietarako edertzeko lana ere egin beharko lukete.

baldintza horiek bermatzen. Euskarazko hedabideek merkatuaren mugak gainditu ahal izateko laguntzak izatea garrantzitsua da, ondoren jarduera eta egitasmoak egoki kudeatu ahal izateko.

Egoera hauek gerta ez daitezzen, eragile politikoek eta gizarte eragileek zer adostu eta hitzartua badugula deritzot. Aurkezten den elkarlanerako aukera honek ondorengo oinarriak izan beharko lituzke:

- ? Aginte publikoaren ordezkari eta gizarte ekimeneko jardueretan ari direnen arteko harremanetik sortutako akordioa.
- ? Euskararen normalizaziorako dauden edo egon daitezkeen plan orokorretan erabilerari dagozkion ataletan oinarritutako akordioa (EBPN, BEAH edo beraien uztarketatik proposa daitezkeen plan berriren bat). Planak badaude, eta horien garapenerako egitasmoetan zehaztu behar dira.
- ? Euskararen normalizazio prozesurako funtsezkoak diren jarduera eta egitasmoak adostetik abiatzen den elkarlana. Elkarlanean aritzeko, estrategikoak izan daitezkeen egitasmoak definitzera heldu beharko lukete interlokutoreek, eta horren arabera gauzatu harremana. Egitasmo estrategikoen definizioa beti ere hizkuntzaren eta hiztunen ikuspuntutik egin beharreko hautapena da.
- ? Estrategikotzat definitutako egitasmoen finantzaketa lehiaketaz kanpo bermatu beharko litzateke erakunde publikoen aldetik, kanpo faktoreek ez dezaten eraginik izan egitasmo horien jarraikortasunean.
- ? Elkarlanerako definitu ditugun oinarrizko printzipioek akordio honetan ere aplikagarriak izan behar dute (autonomia, errespetua, interes komuna eta elkarrekin aritzearen abantailak). Printzipio horietako edozein apurtzeak elkarlanerako aukera guztiak zapuztuko lituzke.

Enpresa-estrategia erakargarriak eta eraginkorrak jarri indarrean, enpresa publiko, erdi-publiko eta enpresa pribatu enblematikoak ere beren orrietan iragarle izan daitezzen. (EBPN. Eusko Jaurlaritzako

Egitasmo estrategikoak definitzeko beharra azpimarratu behar da aurreko puntuetatik lehendabizi; hizkuntzaren normalizazioan (ezagutzan eta erabileran batez ere) lehentasunezkoak izan daitezkeen egitasmoak zehaztu eta martxan jartzeko (edo jarraitzeko) beharra. Aipatutako plan orokorretan helburu eta lan ildo nagusiak zehaztuta daude, eta oro har adostasun zabala egon daiteke puntu horien inguruan. Ildo eta helburu horiek gauzatzeko eragileok badituzte egitasmoak, eta hori da orain eman beharreko pausoa: helburuetan ondo txertatzen diren egitasmoak gauzatzeko adostasuna lortu.

Ardura politikoak dituztenek ere euskararen garapenean urrats garrantzitsuak egiteko bidean, egitasmo estrategikoei tratamendu berezia emateak dituen abantailak baloratu behar dituzte. Ikuspegi estrategikoa izatea denon ardura izango da. Esan bezala, egitasmo batzuk garrantzitsuegiak izan daitezke egitasmoen arteko lehiaketaren funtzioan uzteko, jarraikortasuna eskaini behar zaie eta epe luzerako perspektibarekin aztertu, horren arabera tratamendua emanaz. Azter dezagun denon artean zeintzuk izan behar diren lehentasunezko egitasmo horiek eta egin ditzagun "hitzarmen estrategikoak". Elkarlanerako printzipioak aipatzean interes komuna eta elkarrekin aritzearen abantailak azpimarratzen ziren, eta hemen ere argi ikusten dira:

- ? Batetik, erakunde publikoei normalizazio plan orokorretan jasotzen diren erronkak bete ahal izateko modua eskainiko zaie (gizarte ekimeneko erakundeek egiteak suposatzen duen abantaila guztiekin). Ez da ahaztu behar gizarte ekimena administrazioa baino askoz biziagoa eta arinagoa dela, eta horrek egitasmoak gauzatu ahal izateko onura dakarkie erakundeei.
- ? Bestetik, gizarte ekimeneko jarduerak burutzen dituzten erakundeei (egitasmoak gidatzen dituztenei) egonkortasun eta

lasaitasun handia eskaintzen zaie, egitasmoak patxadaz eta etorkizunerako ikuspegi argiarekin burutu ahal ditzaten. Ziurtasun eta egonkortasun ezak buruhauste ugari dakarkie gizarte ekimeneko erakundeei, eta egitasmoak beti zalantzan izatea.

Elkarlaneko aukera bat da hau, proposamen edo eskari xume modura aurkeztua, baina beharbada garatu ahal izateko denok lan egin beharko duguna.

Elkarlanaren indarrean sinesten dugunok proposamenak gauzatzeko esperantzarekin jarraituko dugu, baina horretarako eragile guztiek beraien aldetik zerbait jarri behar dute. Garrantzitsuena elkarlanaren zentzua eta printzipioak sinetsi eta onartzea da, gehiegitan gertatzen baita elkarlanaren aitzakian parean dagoen kidearen erabakietan eragin nahi izatea. Eta elkarlana elkar-jana bihurtzen denean, dena ezerezean gelditzen da: helburuak, ilusioa, lana, gogoia eta konfiantza.